

KNJIŽNA POROČILA

Slovenská archeologia, roč. I, 1953 (Slovenská akadémia vied), Bratislava 1953, 213 strani s številnimi tabelami, načrti, risbami in fotografijami.

Že itak številnim in bogatim češkim in slovaškim arheološkim publikacijam je Slovaška akademija znanosti dodala novo reprezentativno revijo. Izhajala bo letno po en zvezek v obliki knjige. Papir in oprema sta izvrstna.

V prvem letniku sta dve daljši razpravi, prva iz paleoantropologije, druga iz paleolitika, ter tri kratke iz kasnejših arheoloških obdobij.

Drugo najdbo neandertalca na Slovaškem obdeluje Emanuel Vlček. To je odlitek človeške kalvarije, ki je bil odkrit v sloju korodiranega travertina leta 1926 v kamnolomu na Hradku v Gánovcih blizu Poprada. Poleg tega so našli še vrsto kosti in odlitkov živalskih lobanj in odtiskov rastlinskih listov. Odlitek človeške kalvarije je bil le deloma pokrit s kostnim tkivom, že precej mineraliziranim, vendar še z dobro vidno strukturo. V glavnem je pokrivalo kostno tkivo levo polovico odlitka vključno temenski del, lusko leve senčnice ter del zatilnice; od baze so ohranjeni ostanki zagozdnice in skalnice, nadalje deli čelnice in nosne kosti. Kostni ostanki desne polovice odlitka so bili uničeni in odplavljeni. Odlitek kalvarije je ležal nagnjen s sprednjim delom navzgor in z zatilnim navzdol.

Najdba do zadnjega časa ni bila pravilno ocenjena. Šele leta 1948 so jo začeli proučevati. Ker ni bilo mogoče odstraniti kostnih delov od travertinskega odlitka, so napravili rekonstrukcijo iz mavca. Iz njene površine so odstranili kostnim ostankom ustrezajoče dele, in sicer v debelini, ki jo je ugotovila rentgenska preiskava. To je omogočilo metrične in morfološke analize, od katerih naj navedemo samo najvažnejše. Lobanja je nizka in precej široka. Maksimalna dolžina rekonstruirane kalvarije znaša 200, maksimalna širina 145, višina b-ba 115, maksimalna dolžina odlitka 171, maksimalna širina 135, višina endo b-ba 105. Širinsko-dolžinski in višinsko-dolžinski indeks rekonstruirane kalvarije znašata 72,5 in 57,5, ista indeksa odlitka pa 78,9 in 61,4. Lobanjska kapaciteta je 1520 ccm. Potrditev morfoloških analiz ganovske najdbe se je izvedla na podlagi primerjave rekonstrukcije s pripadniki drugih evolucijskih linij, predvsem z vrsto neandertalcev.

V splošnem je ugotovljeno, da so živeli na ozemlju Češkoslovaške v zadnji medledeni dobi in v začetku zadnjega glaciala neandertalci, medtem ko so v interstadialu W1—2 verjetno živele zgodnje sapientne oblike, ki se predvsem najdejo v drugem stadialu W2. V zadnjem stadialu pa se pojavljajo v južni Moravski progresivni sapienti.

Na osnovi stratigrafskih, zoopaleontoloških, malakozooloških in paleobotaničnih analiz je bilo mogoče najdbo neposredno datirati v sredino RW interglaciala ali v začetek njegove druge polovice, tipološko pa uvrstiti med zgodnejše neandertalske oblike RW interglaciala. V travertinskem sloju, v katerem je bila najdba odkrita, je bilo mogoče dokazati oglje poleg belih kvarcitnih odbitkov, katerih pa niso mogli tipološko opredeliti.

Drugo temeljno razpravo tega zvezka »Szeletien na Slovaškem« je prispeval F. Prošek. Naslov je morda nekoliko preozek, ker sega avtor s svojimi zaključki precej preko slovaških mej.

Izkopavanja zadnjih let na Slovaškem so prinesla nova odkritja in opazovanja, ki so po eni strani poglobila poznavanje paleolitskih naselitev, po drugi strani pa sprožila nova vprašanja. Za najbolj pereč problem slovaškega paleolitika ima avtor vprašanje vzhodnega solutréena, tako imenovanega szeletiena. Lahko rečemo, da je to vprašanje pereče tudi za srednjeevropski prostor in za paleolitik sploh.

V začetku svoje razprave govori avtor na splošno o stratigrafiji in kronologiji zgornjega pleistocena. Pri tem je važno, da je vzel za osnovo popolno razčlenitev pleistocena, da torej izhaja iz predpostavke treh würmskih sunkov in dveh vmesnih presledkov. Kolikor moremo presoditi iz literature, ki jo imamo na razpolago, je to tudi stališče večine drugih češkoslovaških znanstvenikov.

Po tem splošnem pregledu stratigrafskih in kronoloških problemov preide na opis in razlago slovaških najdišč s posebnim ozirom na solutréen (szeletien). Pride do zaključka, da je v Zahodni Evropi moustérien trajal dalj časa in da se je aurignacien pojavil kasneje kakor v Srednji Evropi. V Zahodni Evropi se pojavi solutréen šele po zgornjem aurignacieniu, medtem ko je vzhodni solutréen mnogo starejši in je že istočasen s starim in srednjim aurignacienom. Zaradi tega in tudi zaradi morfoloških razlik v industriji je mnenja, da je preimenovanje te vzhodne solutréenske skupine v szeletien, po prvem najdišču v jami Szeleta na Madžarskem, upravičeno.

Dalje razpravlja avtor o kulturni ostalini szeletiena in jo razdeli na štiri razvojne stopnje. Pri tem opozarja še na dejstvo, da se je pojavil solutréen naenkrat brez predhodnih kultur, medtem ko pri szeletieniu razvoj jasno vidimo. En del artefaktov je gotovo moustérienski, drugi del pa je staro in srednjeaurignaški. Kot aurignaška primes so važne koščene konice mladečkega tipa. Ta tipološka mešanica, ki jo spremljajo še listaste konice, je posebna značilnost szeletiena. Očitno pa je, da prevladuje moustérienska kultura, in zato avtor misli, da se je razvil szeletien neposredno iz moustériena in le pod vplivom aurignaciena. To se ujema tudi s kronološko ugotovitvijo, da začne szeletien v W1—W2 in se s tem navezuje na moustérien, ki je na Slovaškem trajal do konca W1. Nadaljuje se szeletien preko W2 v drugi interstadial, ni pa še mogoče postaviti točne zgornje meje.

Vsekakor zanimiva razprava je važna tudi za nas, ker imamo v kameni industriji Crkvine II ob Usori v Bosni nekaj artefaktov, ki jih moremo klasificirati kot listaste konice. Čeprav je nahajališče precej oddaljeno od doslej znanega območja szeletiena, je vendar mnogo verjetneje, da pripadajo, če sploh so paleolitski, tej kulturi, kakor pa solutréenski kulturni skupini.

Na koncu so še trije kratki sestavki. Prvega »Biritualne pohrebišče v Seredi« objavlja L. Kraskovská. Na najdišču, ki je bilo odkrito slučajno leta 1940 in deloma uničeno, sta bili še dve manjši izkopavanja. Našli so skeletne in žarne grobove. Po opisu materiala avtor še tipološko in kronološko opredeli najdišče. Ohranjene so prvine domače kulture, ki je karakterizirana s halštatsko keramiko, razen tega pa je zastopana tudi tuja keramika kušanovickega tipa, t. i. skytohalštatska. Po primerjavi z grobiščem v Dolnych Krškanoch prihaja do zaključka, da je treba grobišče v Seredi postaviti v četrto stoletje pred našim štetjem.

V naslednjem (Praveké nálezy z Andača) našteva Jozef Kudláček nekaj novih prazgodovinskih najdišč in razpravlja o njih. Delu je dodanih mnogo slik.

Zadnja poročata B. Novotný in J. Paclt o najdbi lesenega žleba v Bratislavi, ki je verjetno že iz časov zgodovinskega razvoja mesta. Narejen je iz borovega lesa: *Pinus nigricans*.

V. in M. Brodar

Vilém Hrubý: Staré Město, velkomoravské pohřebiště na Valách, Československá akademie věd, Monumenta archaeologica III, Archaeologický Ústav ČSAV, Praha 1955, 540 strani z ruskim in nemškimi povzetkom, 101 tabla, 3 plani in večje število risb v tekstu.

Češkoslovaška akademija znanosti je v seriji svojih izdaj objavila monografijo Vilema Hrubega o enem od slovanskih grobišč v Starem Městu. Sama publikacija je takšne narave, da bo vedno služila kot dragocen pripomoček pri